

■ Ἐπὶ τῇ ἱερᾷ μνήμῃ τοῦ Ὁσίου Νεῖλου τοῦ Ἀσκητοῦ (12η Νοεμβρίου)

Κατηγορητήριο σὲ ἀρνητὴ τῆς πίστεως *

ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς διαδόχους τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου αἰώνα ἦταν καὶ ὁ Νεῖλος ὁ ἀσκητής, ποὺ ἐζήσε τέλος τοῦ 4ου καὶ ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰώνα († 430). Ὁ βίος του μᾶς εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος. Ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του ὁμως συνάγουμε ὅτι εἶχε μεγάλη ἐπικοινωνία μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη, γνώριζε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ παράγοντες, ἀκόμη καὶ πολὺ ὑψηλὰ ἱστάμενα πρόσωπα, ὅπως τὸν τότε αὐτοκράτορα Ἀρκάδιο († 409)¹, τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο († 407) καὶ τὸν τότε Γότθο ἡγέτη Γαῖνᾶ († 400)².

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο του ἦταν ἀρκετὰ εὐρὺ. Τὰ γνήσια συγγράμματα ποὺ σώθηκαν εἶναι Ἐπιστολές, Διηγήματα, Λόγοι Ἀσκητικοί, Λόγος εἰς Ἀλβιανόν, Πρὸς Μάγναν περὶ Ἀκτημοσύνης, Περὶ Διαφορᾶς Ἑσυχίας κατὰ Πόλιν καὶ Ἐρημίαν, Εἰς τὸ Ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου (Λκ. κβ' 36) κ.ἄ. Εἶναι γνωστὸ ἐπίσης ὅτι χάθηκαν τέσσερα ἔργα του.

Οἱ ἐπιστολές του, ποὺ φτάνουν τὶς 1.061, ἀπευθύνονται σὲ 765 ἀποδέκτες. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι πρόσωπα ἐκκλησιαστικά, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους προεξάρχουν ἀριθμητικὰ οἱ μοναχοί. Οἱ ὑπόλοιποι ἀποδέκτες τῶν ἐπιστολῶν ἀνήκουν σὲ διάφορες κατηγορίες ἀνθρώπων. Μιὰ συνδεόταν μὲ τὰ ἀνάκτορα, ἄλλη μὲ τὴ διοίκηση καὶ ἄλλη μὲ τὸ στρατό. Ἄλλη κατηγορία ἀφοροῦσε αὐτοὺς ποὺ ἀπασχολοῦνταν μὲ τὴν παιδεία, ἄλλη κάποιους ποὺ ἀσκοῦσαν ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα καὶ ἄλλη κάποιους ποὺ ἦσαν χειρῶνακτες. Ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτες τῶν ἐπιστολῶν δὲν ἔλειπαν οἱ ἔβραιοι καὶ οἱ αἰρετικοί.

Στὸ τωρινὸ κείμενό μας θὰ ἀσχοληθοῦμε πιὸ εἰδικὰ μὲ τὸ Νικότυχο, ποὺ ἀνῆκε στὴν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων τῆς παιδείας καὶ εἰδικότερα στοὺς σχολαστικούς. Ἦταν ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δέχτηκαν τὴν πολὺ αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ ὀσίου. Στὴν ἴδια κατηγορία τῶν ἀνθρώπων τῆς παιδείας ποὺ ἔλαβαν ἐπιστολὴ καὶ δέχτηκαν τὴν κριτικὴ τοῦ ὀσίου ἀνῆκαν καὶ οἱ ρήτορες, τέσσερις τὸν ἀριθμὸ. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἓνας ἦταν εἰδωλολάτρης³, ὁ ἄλλος μοναχός, ποὺ ὅμως τοῦ εἶχε μείνει ἡ συνήθεια νὰ ἀγοράζει εἰδωλολατρικὰ βιβλία⁴, ὁ τρίτος χριστιανός, ποὺ ὅμως τὸν ἔψεξε ὁ ὀσιος διότι ἐνδιαφερόταν μόνο γιὰ τὴν καλλιπέπεια τοῦ λόγου του⁵, ἐνῶ τὸν τέταρτο τὸν ἔψεξε διότι εἶχε ἀδυναμία στὶς ἀπολαύσεις⁶. Οἱ σοφιστὲς, κι αὐτοὶ τέσσερις τὸν ἀριθμὸ, ἦσαν ὁ ἓνας εἰδωλολάτρης⁷ καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς χριστιανοί⁸, μόνο ποὺ ὁ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς «ἔρεπε» κατὰ τὸ ἦθος «πρὸς τὰ πρὸ χρόνου», δηλαδὴ στὶς συνήθειές του πρὶν γίνεи χριστιανός⁹. Οἱ γραμματικοί, τρεῖς τὸν ἀριθμὸ, ἦσαν ὅλοι χριστιανοί. Καὶ γι' αὐτοὺς δὲν ἔλειψαν οἱ παρατηρήσεις καὶ οἱ συστάσεις τοῦ ὀσίου¹⁰ καὶ κυρίως γιὰ τὸν ἓνα, ποὺ ἦταν καὶ μοναχός¹¹. Οἱ φιλόσοφοι, δύο τὸν ἀριθμὸ, ἦσαν καὶ οἱ δύο εἰδωλολάτρες¹². Τέλος, ἀπὸ τὴν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων τῆς παιδείας ἀπομένουν οἱ σχολαστικοί, ποὺ ἦσαν οἱ περισσότεροι. Σχεδὸν ὅλοι ἦσαν χριστιανοί, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιον Παῦλο, τὸν ὁποῖο ὁ ὀσιος προσπαθοῦσε νὰ τὸν φέρει στὸ χριστιανισμό¹³, καθὼς καὶ κάποιον Εὐδαίμονα, ποὺ ἦταν κατηχούμενος¹⁴. Ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς σχολαστικούς, ποὺ κατὰ βάση ἦσαν καλοί¹⁵, ἓνας μοναχὸς ἦταν περιφερόμενος «καὶ τόπον ἐκ τόπου μεταλλάττειν καὶ κοίτην ἀμείβειν κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τῶν λαγῶν [...]»¹⁶ καὶ κάποιος ἄλλος κατηγορεῖτο γιὰ ὑπεροψία λόγω μορφώσεως¹⁷. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ δέχτηκαν τὴν κριτικὴ τοῦ ὀσίου.

Ἐκεῖνος ὅμως ἀπὸ τοὺς σχολαστικούς ποὺ δέχτηκε τὴν πιὸ αὐστηρὴ καὶ μὲ πολὺ σκληρὴ γλῶσσα ἐπὶκριση ἦταν ὁ Νικότυχος. Σὲ κάποια στιγμή τῆς ζωῆς του εἶχε δεχτεῖ τὸ χριστιανισμό καὶ ἀπὸ κάποια ἄλλη στιγμή καὶ πέρα τὸν ἀρνήθηκε. Καὶ ὄχι μόνο τὸν ἀρνήθηκε ἀλλὰ καὶ συμπεριφερόταν κατὰ τρόπο προκλητικό. Τιμοῦσε ἐκδηλα καὶ φανερὰ τὴ θρησκεία τῶν ἐθνικῶν καὶ τὸ χειρότερο ἦταν ὅτι εἰρωνευόταν τοὺς χριστιανοὺς καὶ κυρίως τὶς θεῖες τελετὲς τῆς προηγούμενης πίστεώς του.

Παραθέτουμε ὀλόκληρη τὴν ἐπιστολὴ ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ ὀσιος Νεῖλος:

«Ὅποια κάποιος μὲ ἐπιμονὴ ἀγαπάει καὶ ποθεῖ, γι' αὐτὰ ἀναγκάζεται νὰ μιλάει συνεχῶς μὲ ἀκούραστη διάθεση. Ἔτσι καὶ ἡ δική σου ματαιότητα καὶ ὑπερηφάνεια ἀναζωπύρωσε τὴν πρώτη σου δυσσέβεια, καθὼς σοῦ φαίνεται τὸν τελευταῖο καιρὸ καλὴ ἢ φρενοβλάβεια τῶν ἐλλήνων [δηλ. τῶν ἐθνικῶν], ἀφοῦ ἀποχωρίστηκες ἀπὸ τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ σιωπᾶς γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ γιὰ τὰ κατορθώματα τῶν μαθητῶν Του. Ἐνῶ σὲ κάθε εὐκαιρία παρουσιάζεις τοὺς μωροὺς φιλοσόφους τῶν ἐλλήνων καὶ ἐκείνους ἐπευφημεῖς ἀσταμάτητα μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τοὺς στεφανῶνεις μὲ ἀνάρμοστα ἐγκώμια. Ἀντίθετα τοὺς ἱερεῖς τῶν χριστιανῶν τοὺς κακολογεῖς, τοὺς ψέγεις καὶ τοὺς διαβάλλεις συνεχῶς, λέγοντας ὅτι εἶναι ἀνόητοι ἀκόμη κι ἂν εἶναι λαμπροὶ καὶ διάφανοι στὴ ζωὴ τους.

Κι ὅταν κάποιος σὲ τραπέζια ἢ στὴν ἀγορὰ προθυμοποιηθεῖ νὰ μιλήσει γιὰ κάποιον ἐλληνικὸ [ἀρχαῖο] δράμα, ἐπαινεῖς καὶ ἀποδέχεσαι. Ἐνῶ ὅταν κάποιος μιλήσει γιὰ κάποιον χριστιανικὸ δόγμα ἐσὺ ἢ κοροϊδεύεις ἀμέσως ἢ γυρίζεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ μὲ ὕφος στυγνὸ καὶ δὲ μιᾶς. Κι ὅμως σχεδὸν ὅλοι, κατὰ θεῖα οἰκονομία, ἀκοῦνε μὲ χαρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικoὺς λόγους καὶ τοὺς ἀπολαμβάνουν, ἐνῶ ἀποστρέφονται καὶ σιχαίνονται ἐσένα καὶ τοὺς ἐλληνικοὺς λόγους. Γιατὶ ἔχουν τὴν ἄποψη ὅτι μὲ τὴ μελέτη καὶ διαμέσου τῶν σεβαστῶν δασκάλων, ἔστω καὶ ἀπλῶν, θὰ ἔχουν ἄμεμπτο φρόνημα, ἀντὶ νὰ τοὺς πιάνει μανία γιὰ ἀκαθαρσία καὶ ἀσωτία ἀσχολούμενοι μὲ τὶς διδασκαλίαι τῶν ἐλλήνων.

Προπάντων ὅμως ἀπὸ κάθε φαυλότητα καὶ ἀπὸ κάθε κακόννοια κυκλοφοροῦν οἱ μωρολογίες τοῦ Φιλιστίωνα ¹⁸ στὶς συνάξεις γύρω ἀπὸ τὰ τραπέζια στὰ σπίτια ἢ στὰ δημόσια θέατρα γιὰ βλάβη αὐτῶν ποὺ τὰ ἀκοῦνε. Ἐσὺ ὅμως δὲν ντρέπεσαι νὰ τὰ σπουδάζεις, ἐνῶ τὰ λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ποὺ μᾶς ὀδηγοῦν στοὺς οὐρανοὺς, τὰ καταχνιάζεις στὴ σιωπῇ [...].

Νικότυχε, δὲν ξέφυγες τὴν προσοχὴ τῆ δικῆ μας, ἔστω κι ἂν νόμισες ὅτι ξέφυγες μὲ τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν κατὰ-

χρηση τοῦ ἁγίου καὶ πολῦτιμου ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.
Δὲν ξέφυγες ἀπὸ μᾶς, διότι εἶσαι ὅλως διόλου ἔλληνας
χωρὶς ἔλεγχου καὶ σπουδασμένος μὲ τὰ μάταια διδάγματα
τῶν ἐλλήνων»¹⁹.

- (*) **Ἠλία Βουλγαράκη**, Καθημερινὲς Ἱστορίες Ἁγίων καὶ Ἀμαρτωλῶν στὸ Βυζάντιο, ἔκδ. β΄, «Μαῖστρος», Ἀθήνα 2002, σελ. 50-54.
1. Νεῖλος Ἀγκύρας, Ἐπιστολαί, Β΄, ΣΚΕ΄, ΡΓ 79, 336Α-Β· ὁ.π., Γ΄, ΣΟΘ΄, ΡΓ 79, 521D.
 2. Ἰδίου., ὁ.π. Α΄, Ο΄, ΡΓ 79, 112Β· ὁ.π., Α΄, ΟΘ΄, ΡΓ 79, 117Α-Β· ὁ.π., Α΄, ΡΙΔ΄, ΡΓ 79, 132D· ὁ.π., Α΄, ΡΙΕ΄, ΡΓ 79, 132D-133Β· ὁ.π., Α΄, ΡΙΖ΄, ΡΓ 79, 133Β-С· ὁ.π., Α΄, ΣΕ΄, ΡΓ 79, 160Α· ὁ.π., Α΄, ΣΖ΄, ΡΓ 79, 160Α-Β· ὁ.π., Α΄, ΣΠΖ΄, ΡΓ 79, 185D.
 3. Ὁ.π., Ἀπολλοδώρῳ Ῥήτορι, Α΄, ΟΕ΄, ΡΓ 79, 116Α-Β.
 4. Ὁ.π., Κωμασίῳ ἀπὸ Ῥητόρων Μοναχῶ, Β΄, ΟΓ΄, ΡΓ 79, 232Α-233Α.
 5. Ὁ.π., Λεωνίδῃ Ῥήτορι, Β΄, ΣΖΑ΄, ΡΓ 79, 345Α.
 6. Ὁ.π., Ἀμφικτύωνι Ῥήτορι, Α΄, ΡΠΓ΄, ΡΓ 79, 152D. Ὁ.π., Ἀμφικτύωνι Ῥήτορι, Α΄, ΡΠΓ΄, ΡΓ 79, 152D.
 7. Ὁ.π., Χρυσέρῳτι Σοφιστῆ, Β΄, ΜΒ΄, ΡΓ 79, 216C.
 8. Ὁ.π., Εὐλαμπίῳ Σοφιστῆ, Β΄, ΡΜΕ΄, ΡΓ 79, 268Α καὶ ὁ.π., Λουκιανῶ Σοφιστῆ Χριστιανῶ, Β΄, ΣΚΔ΄, ΡΓ 79, 317Α.
 9. Ὁ.π., Λουκιανῶ..., αὐτόθι.
 10. Ὁ.π., Ἀναξαγόρῳ Γραμματικῶ, Α΄, ΡΖΕ΄ καὶ ΡΖΖ΄, ΡΓ 79, 156C-D.
 11. Ὁ.π., Ἀλεξάνδρῳ Μοναχῶ ἀπὸ Γραμματικῶν, Β΄, ΜΘ΄, ΡΓ 79, 220C.
 12. Ὁ.π., Ἀφροδισίῳ Φιλοσόφῳ Β΄, ΣΞΔ΄, ΡΓ 79, 333Β· ὁ.π., Αἰνεῖα Φιλοσόφῳ, Β΄, ΣΠ΄, ΡΓ 79, 340D.
 13. Ὁ.π., Παύλῳ Σχολαστικῶ, Β΄, ΣΑΘ΄, ΡΓ 79, 321D.
 14. Ὁ.π., Εὐδαίμωνι, Γ΄, ΣΠΖ΄, ΡΓ 79, 625B-C.
 15. Ὁ.π., Ρουφίνῳ, Α΄, ΟΖ΄, ΟΖ΄, ΟΗ΄, ΡΓ 79, 116B-C· ὁ.π., Ὀλυμπίῳ, Α΄, ΡΝΒ΄, ΡΝΓ΄, ΡΓ 79, 145B-C· ὁ.π., Ἡρακλεῖτῳ, Α΄, ΣΟΕ΄, ΡΓ 79, 184Β· ὁ.π., Ἀντωνίῳ, Β΄, ΙΔ΄, ΡΓ 79, 205D· ὁ.π., Ξενοφῶντι, Β΄, ΣΟΘ΄, ΡΓ 79, 340C· ὁ.π., Κλεωνίκῳ, Β΄, ΤΙΑ΄, ΡΓ 79, 352D· ὁ.π., Σωσικλῆ, Γ΄, ΡΛΘ΄, ΡΜ΄, ΡΓ 79, 448B-D· ὁ.π., Νεῖλῳ, Γ΄, ΡΝΓ΄, ΡΓ 79, 453D-457Α· ὁ.π., Θεοφάνῃ, Γ΄, ΡΠΗ΄, ΡΓ 79, 472C.
 16. Ὁ.π., Ἰλαρίωνι Μοναχῶ ἀπὸ Σχολαστικῶν, Β΄, ΝΖ΄, ΡΓ 79, 224B-D.
 17. Ὁ.π., Ἀλκιβιάδῃ, Γ΄, ΡΛΔ΄, ΡΓ 79, 445Α-Β.
 18. Ἑλληνας ποιητῆς μίμων ἀπὸ τῆ Μικρὰ Ἀσία. Ἐζησε στὴ Ρώμη τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου (31π.Χ.-14μ.Χ). Τὰ ἔργα του δὲ σώθηκαν.
 19. Ὁ.π., Νικοτύχῳ Σχολαστικῶ, Γ΄, Η΄, ΡΓ 79, 369C-372Α.